

**LASSAN CSAK AZ ADRIÁN
MARADNAK –
HORVÁTORSZÁG NÉPESSÉGFOGYÁSA**

Migrációkutató Intézet

Gyorselemzések

Dobó Géza

2023/19

2023.09.27.

LASSAN CSAK AZ ADRIÁN MARADNAK – HORVÁTORSZÁG NÉPESSÉGFogyása

Horvátországban még a legtöbb, szintén csökkenő tendenciát mutató kelet-közép-európai országhoz képest is jelentősebb az elmúlt évtizedekben a népességfogyás. A 2021-es népesség-, háztartás- és lakásösszeírás végleges eredményeinek¹ nyilvánosságra hozatalát követően nyilvánvalóvá vált, hogy – amennyiben elfogadjuk, hogy egy állam számára a fiatal és a munkaerőpiacon aktív lakosok lélekszámának enyhe növekedése, vagy legalább a szinten tartása a kívánatos –, akkor a Horvát Köztársaság demográfiai helyzete rendkívül kedvezőtlen, különösen a vidéki területeken. Elemzésünkben a történelmi előzményekkel, a földrajzi-gazdasági-demográfiai közeggel, a jelenlegi tendenciákkal, valamint a jövőben várható folyamatokkal foglalkozunk.

Történelmi áttekintés

Horvátország 1918-ig Magyarország, illetve egyben az Osztrák-Magyar Monarchia része volt, majd a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, későbbi nevén Jugoszláv Királysághoz tartozott. A második világháború alatt 1941-től 1945-ig Független Horvát Állam néven létezett, amely államalakulat a nevében szereplő „független” jelző ellenére valójában egy, a náci Németországtól függő bábállam volt és Bosznia-Hercegovinát is magába foglalta. A terület a második világháborút követően a szocialista Jugoszlávia része volt tagköztársasági státuszban 1991-es függetlenné válásáig. A formációváltások következtében területe is némiképp változott, a jelenlegi mérete azonban azonos a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Horvát Szocialista (tag)Köztársaságéval. A terület több-kevesebb önállósággal a népszámlálások idején rendelkezett, ezért a tendenciák lekövethetők a terület változásainak ellenére, a legtöbb adat pedig egyébként is a jelenlegivel azonos területről származik.

Az ország népsűrűsége az utolsó, 2021-es népszámlálási adatok szerint négyzetkilométerenként 68 fő, amivel Norvégiához, Finnországhoz, Bulgáriához és Írországhoz hasonlóan a gyéribben lakott európai országok közé tartozik (Magyarország népsűrűsége 106 fő/km², amivel az európai középmezőnybe tartozik.) Az elmúlt 160 évben Horvátország demográfiai képére számos tényező hatott; elsősorban az élveszületések és az elhalálozások aránya, a munkaképes lakosság külföldre áramlása és annak legalább részbeni pótlása külföldről, illetve a háborúk, járványok. A lakosság lélekszáma az elmúlt mintegy 160 évben (1857-2021) megkétszereződött, azonban ez más országokkal

¹ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022a.

Gyorselemzések 2023/19

összevetve nem jelentős növekedés. (Például Hollandiában az azonos időszakban 5,3-szorosára nőtt a lélekszám.)² A lakosság lélekszáma egészen a XX. század elejéig exponenciálisan növekedett, amikor is a külföldre irányuló migráció felerősödött, valamint kitört az I. világháború, majd a spanyolnátha-járvány szedte áldozatait. A viszonylag rövid fellendülést követő II. világháború ismét népességsökkenéshez vezetett. Horvátországot egy harmadik háború, a kilencvenes évek közepén zajló függetlenségi háború is érintette. Mindez a halálozások számának növekedését, illetve a kivándorlás felerősödését eredményezve negatívan érintette a népességszám alakulását.³ A népességfogyás emellett a kedvezőtlen születési arányoknak is betudható. Utoljára 1990-ben alakultak kedvezően e mutatók, amikor is mintegy kétezerrel meghaladta a születések száma az elhalálozottakat. Ezt követően egyre inkább nőtt az elhunytak aránya a születésekhez képest, kivéve az 1996-1997-es éveket, amelyeket „baby boom-jelenségként” említenek a demográfusok.

A születési és halálozási mutatók

A 2018-as adatok szerint az élveszületett gyermekek száma mintegy 37 ezer volt, míg 53 ezren elhunytak. Az első, jelentősebb, az elhalálozottak számának növekedésével járó eltérésre 2002-ben került sor. 2018-ban az első gyermeküket megszüülő édesanyák átlagéletkora 28,9 év, ami 4,6 évvel magasabb, mint 1990-ben. Mindehhez hozzájárult, hogy egyre több nő vállal munkát, szerez felsőfokú végzettséget, mind a nők, mind a férfiak később hagyják el a szülői házat. Illetve, a házasságkötés kori életkor is kitolódott. 1990-hez képest 2018-ban a nők házasságkötési átlagéletkora 5,3 évvel nőtt, míg a férfiaké 4,3-mal.

2021-ben enyhe emelkedést mutatott az előző évihez képest a születések száma, 663-mal haladta meg az egy évvel korábbi. A natalitás (1 000 lakosra jutó élveszületettek száma) 9,1 volt 2021-ben. Azonban az elhalálozások száma is növekedett 2021-ben, ráadásul jelentősebben, mint a születéseké. 5 689 fővel többen hunytak el, így a mortalitási mutató 16,1 volt, a negatív arányú természetes növekedés (minden évben negatív volt) is a legmagasabb: -6,7.⁴ Ez az elmúlt tíz évben mért legmagasabb adat.

Horvátország drasztikus népességfogyása

Horvátországban még a legtöbb, szintén csökkenő tendenciát mutató kelet-közép-európai országhoz képest is jelentősebb az elmúlt évtizedekben a népességfogyás. A legutóbbi, 2021-es népszámlálási adatok szerint a horvátországi lakosság lélekszáma az 1953-as évben mért szintje alá süllyedt le.

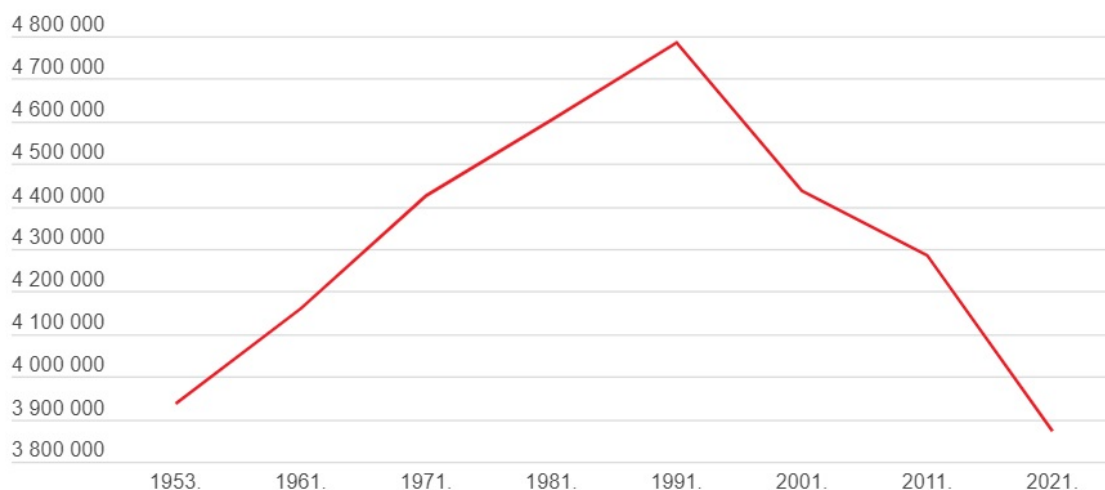
² CROATIA.EU 2022.

³ CENTAR DOMOVINSKOG RATA 2007.

⁴ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022a.

Gyorselemzések 2023/19

Stanovništvo prema popisima, 1953. – 2021.

1. ábra: A lakosság lélekszáma az 1953-2021 közötti népszámlálási adatok szerint
Forrás: Horvát Állami Statisztikai Hivatal

2021-ben 3 871 833 fő volt a lakosság lélekszáma.⁵ A tíz évvel korábbi, 2011-es népszámláláshoz képest 413 056-tal, százalékban kifejezve: 9,64%-kal kevesebben élnek Horvátországban. (A több, mint kétszer akkora lélekszámú, a 2021-es népszámláláskor 9 730 526 fős Magyarország lakossága 10 év alatt 207 102 fővel csökkent.) Érzékeltetésül: a népességfogyás több mint fele a főváros, Zágráb lakosságának, vagy majdnem eléri Split, Rijeka, Eszék és Zadar összlakosságának a számát. A felsorolt városok Zágrábot követően Horvátország legnagyobb települései.⁶

A kivándorlást gerjesztő európai uniós csatlakozás

Horvátország európai uniós csatlakozása jelentősen megnövelte a kivándorlást. Az EU-s munkaerőpiac megnyíltát követően számos horvát állampolgár döntött az unió fejlettebb országaiban történő munkavállalás mellett. Már az első évben, 2014-ben közel 21 ezren települtek ki, ami kissé több, mint 10 000 fővel növelte az ország migrációs egyenlegét (az adott évben be- és kivándorlók számának különbsége adja), ami közel 2 és félszer haladta meg az előző évit. Évente növekedett azt eltérés, 2017-ben már több mint 47 ezren vándoroltak ki, és kevesebb, mint 16 ezren érkeztek az országba. 2018-ra enyhült a tendencia, amikor is 13 486 volt a migrációs egyenleg, azonban 2009-hez képest ez a szám

⁵ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022a.

⁶ ŠNIDARIĆ 2022.

Gyorselemzések 2023/19

is közel tízszer nagyobb. A kivándorlás 2017-ben érte el a tetőpontot, azonban azóta is évente mintegy 40 ezren hagyják el Horvátországot, kivéve 2020-at, amikor is a koronavírus vilájárvány meggátolta a bármilyen jellegű külföldi utazásokat, a migrációt is beleértve.

1. A LAKOSSÁG KÜLSŐ MIGRÁCIÓJA A HORVÁT KÖZTÁRSASÁGBAN

	Bevándorlók	Kivándorlók	Migrációs egyenleg
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486
2019.	37 726	40 148	-2 422
2020.	33 414	34 046	-632
2021.	35 912	40 424	-4 512

2. ábra: Külső migráció a Horvát Köztársaságban
Forrás: Horvát Állami Statisztikai Hivatal

Ugyan a kivándorlást nem ellensúlyozza teljes mértékben, de 2018-tól egy meglehetősen intenzív Horvátországba irányuló bevándorlási hullám is megindult. Mindez azt eredményezte, hogy 2020-ban a kivándorlást szinte teljes egészében kiegyensúlyozta a bevándorlás, azonban a mutatók szerint azóta ismét a kivándorlók számaránya növekszik. Ellenben a Horvátországba bevándorlók aránya továbbra is enyhe növekedést mutat a 2019-2020 közötti, Covid-19 által kiváltott egyszeri visszaesés ellenére.

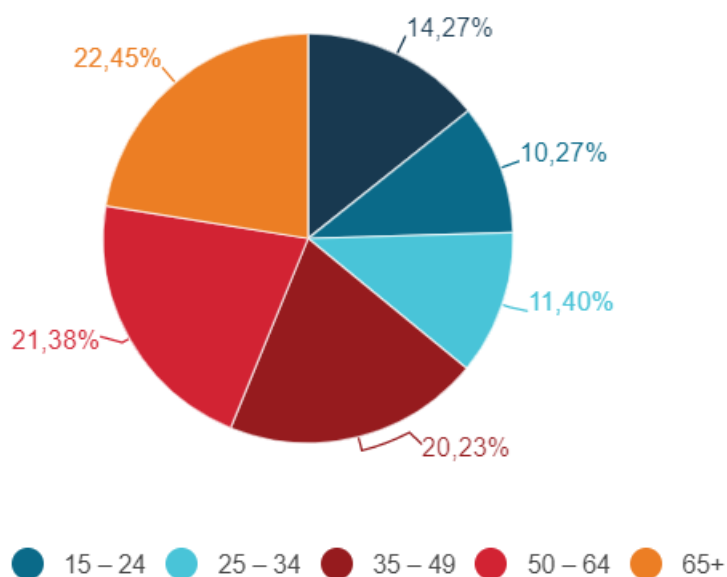
Érdekes, hogy ugyan nagyságrendileg nem jelentős a számuk, de 2017-től 2021-ig legalább kétszer annyian települtek át Magyarországról Horvátországba, mint fordítva.⁷ A Horvát Statisztikai Hivatal nyilvántartása szerint 2017-ben 99-en települtek át Horvátországba, és onnan 51-en költöztek Magyarországra, 2018-ban 83-45, 2019-ben 118-40, 2020-ban 132-47, míg 2021-ben 162 magyar állampolgár települt át Horvátországba, míg Horvátországból Magyarországra 49.

⁷ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022b.

Gyorselemzések 2023/19

3. ábra: A Horvát Köztársaság lakosainak külső migrációs adatai az elmúlt 10 évben
 Forrás: Horvát Állami Statisztikai Hivatal

4. ábra. Forrás: Horvát Állami Statisztikai Hivatal
 (A színes körcikkek százalékokban jelzik a jelmagyarázatban megadott életkorok szerinti bontást)

Gyorselemzések 2023/19

A társadalom előregedését jelzi, hogy a legnépesebb csoport immár a legidősebb, 65 év feletti korosztály 22,45%-kal. Az összes megyének csökkent a lélekszáma. A korfát tekintve viszont Zágrábba, és a második legnagyobb városba, Splitbe jellemzően fiatalok költöznek be, míg a környező agglomerációba idősebbek települnek ki kertes övezetbe a nagyvárosi közegből.

A trendek ugyan némiképp javuló tendenciát mutatnak, de a 2021-es adatok is azt mutatják, hogy a kivándorlás még mindig jelentősen meghaladja a bevándorlást,⁸ beleértve a horvát állampolgárok visszatérését. Az Európai Unióból a legtöbben Németországból és Szlovéniából települnek át Horvátországba.⁹

Ami a Horvátországba irányuló, horvát állampolgárság nélküli, tipikusan munkaerő migrációt illeti: az a 2021-es népszámlálási adatok szerint még nem számottevő (de mint később látni fogjuk, a népszámlálásból jelentős számban kimaradtak a vendégmunkások): az összeírás szerint a lakosság 99,24%-a horvát állampolgár, míg a külföldiek száma csupán 0,74%, 28 784 fő.¹⁰ Tekintettel arra, hogy elsősorban a horvát tengerparton jelentős az idegenforgalomban szezonálisan dolgozó vendégmunkások száma, a népszámlálás rájuk nem tér ki, de mint a 2022-es adatokból kitűnik, vélhetően a huzamosabb időre, és nem csak idénymunkára érkezők jelentős része is kimaradt a népszámlálásból

Ami a külföldi vendégmunkásokat illeti, 2022-ben mintegy 115 ezret tartottak nyilván, valamint 448 ügynökséget, akik állandó vagy szezonális munkára külföldieket közvetítenek. Legtöbben a nyelvismeretnek és a földrajzi közelségnek köszönhetően a volt Jugoszlávia utódállamaiból érkeznek, azonban mivel őket is egyre inkább elszívják a jobb fizetést biztosító, nyugat-európai állásokat kínáló munkáltatók, ezért immár távolabbi országokból is pótolják a hiányzó munkaerőt. Egyelőre azonban még továbbra is a volt Jugoszláviából érkezettek dominálnak: Bosznia-Hercegovinából 34 443, Szerbiából 18 238, Nepálból 11 212, Észak-Macedóniából 9 594, Koszovóból 8 333 vendégmunkást tartottak nyilván 2022-ben. Ebben az évben 73 374 új munkaengedélyt adtak ki a horvát hatóságok, és csak 16 788-at idénymunkásoknak, ők jellemzően a turizmusban és vendéglátásban dolgoznak. A legtöbb engedélyt, 49 161-et az építőiparban, 31 372-őt a turizmusban és vendéglátásban, 15 530-at a gyárparban, 6 628-at a szállítmányozásban és 2 719-et a mezőgazdaságban foglalkoztatottaknak adtak ki.¹¹

⁸ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022b.

⁹ IBID.

¹⁰ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022a.

¹¹ GRGAS 2023.

Gyorselemzések 2023/19

A kitelepülés és a betelepülés aránya megyei bontásban

2021-ben a 21-ből három megyébe (beleértve a megyékkel azonos státuszba tartozó fővárost) települt be több külföldi, mint ahányan kivándoroltak. Ezek: Zágráb város, Split-Dalmácia és Isztria megyék.

A horvát diaszpóra

A horvát diaszpóra – lévén hajós nemzetről van szó – nem csupán a múlt évszázadban, hanem már az azt megelőző időkben is a világ számos tájára jutott el és telepedett le. Főképp politikai és gazdasági okokból kerestek maguknak új hazát a horvátok. Jelentős számban élnek az USA-ban, Kanadában, Ausztráliában, Németországban, Argentínában, Chilében. Egyes becslések szerint legalább annyi horvát (illetve horvát származású) él külföldön, mint az anyaországban.¹² A kivándorlás jelenleg is zajlik, azonban az nem egyirányú.

A horvát diaszpórát jellemzi a horvát, mint származási ország kultúrájának és nyelvének ápolása. A horvát állam különböző kampányok keretein belül igyekszik az akár sokadik generációs horvát származásúakat az anyaországba csábítani. A horvát „Gyere haza!” programok azonban számottevő sikerrel nem jártak. A kétlaki életmódot viszont többen választották. A horvát származásúak az év kisebb-nagyobb részét Horvátországban töltik. Nyugdíjas korra egyre többen válnak állandó lakossá, ezzel a lehetőséggel nem pusztán a horvátok élnek.

Időskori nemzetközi migráció

Horvátország egyre népszerűbb célországgá válik az idősebbek számára. Elsősorban Nyugat-Európából települnek nyugdíjasok, szinte kizárólag a tengerpartra. Így a horvát tengerpart egyre inkább az időskori nemzetközi migráció új célországává válik. Spanyolország, Portugália, Franciaország és Görögország tengerparti részein is érzékelhető a migráció ezen típusa.¹³ Németországból, Ausztriából, Svájcban és Szlovéniából érkeznek a legtöbben. A tehetősebb idős emberek vagy vásárolnak ingatlant, vagy hosszú távra bérelnek. Ez a tendencia az elkövetkező 10 évben erősödni fog, részben tovább gerjesztve a Horvátországba irányuló migrációt, hiszen az új – tipikusan idős, ám magas egzisztenciájú – lakosokat kiszolgáló szolgáltatásokat ellátók is érkehetnek.

Már megindultak ezek a folyamatok, és előreláthatólag a mediterrán tengerpartra költöző nyugdíjasok száma jelentősen növekszik. A főként észak-európai országokból érkezők közül vannak, akik állandó jelleggel tartózkodnak a horvát tengerparton, és akadnak, akik az év egy részét töltik az adriai-tengeri új, illetve második otthonukban. Emellett

¹² HRVATIIZVANRH.GOV.HR 2023.

¹³ REPETTI-PHILLIPSON-CALSANTI 2018.

Gyorselemzések 2023/19

számottevő az évtizedekig nyugat-európai és észak-európai országokban vendégmunkásként dolgozó olyan horvát nyugdíjas, aki elsősorban szintén a horvát tengerpartra, másodsorban egyéb horvátországi településre – jellemzően szülőhelyére – költözik idős korára. A nyugat-európai országokból érkező idősök jelentős hatást gyakorolnak a mediterrán turisztikai célállomások helyi fejlődésére, különös tekintettel az épített környezetre, például „idősbarát”, akadálymentes urbanisztikai megoldások széleskörű elterjedése.

Belső migráció

Horvátországban a belső migráció is számottevő. A legtöbben Zágrábba és Krapina-Zagorje megyébe költöznek. Zágráb megyéből¹⁴ (e megye a horvát fővárost övezi, de Zágráb városát külön számítják, hasonlóan, mint Magyarországon Pest megyét Budapesttől) többen költöznek külföldre, mint ahány külföldi költözik oda, azonban a belső migrációnak köszönhetően mégis nő a megye lélekszáma. Különösen Zágráb városából költöznek a zöldövezeti agglomerációba. Mivel egyre többen dolgoznak távmunkában, már nemcsak a nyugdíjasok körében népszerű a fővárosból a kiköltözés, hanem a munkaerőpiacon aktívak között is. Ráadásul azoknak egy része, akik a fővárost övező körgyűrűn el tudják kerülni a csúcsforgalmat, szintén kiköltözött.

Zágráb városában egyre inkább az várható, hogy a lakosság fluktuációja felgyorsul. Belföldről és külföldről főleg a fiatalabbak költöznek be, míg az idősök és a fiatalabbak közül azok, akik meg tudják oldani a munkába járást vagy távmunkáznak, elköltöznek a nyugodtabb, olcsóbb agglomerációba.

Hogyan igyekszik Horvátország alakítani a kedvezőtlen demográfiai tendenciákon?

Ami a Horvátországba történő bevándorlási tendenciákat illeti: egyre kevesebben érkeznek a volt Jugoszlávia államaiból és egyre többen távolabbról, Ázsia fejletlenebb országaiból. Ennek érdekében a hatóságok a munkaengedélyek kiadásának egyszerűsítésével igyekeznek a hiányzó munkaerő külföldi pótlását megoldani. Emellett a horvát diaszpóra tagjai számára is szerveznek a Horvátországba költözést elősegítő projekteket, szerény sikerrel. Ami a mélyebb reformokat illeti – beleértve a gyermekvállalási hajlandóság növelését is – a horvát kormány a 2021-es népszámlálás eredményeinek ismeretében elrendelte¹⁵ egy hosszabb távú stratégiai terv kidolgozását, amely 2031-ig, a következő népszámlálásig tartó intézkedéseket foglalná magában.

¹⁴ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU 2022b.

¹⁵ VLADA REPUBLIKE HRVATSKE 2021.

Gyorselemzések 2023/19

Összegzés

Az Eurostat becslései szerint a jelenlegi, közel 3 millió 900 ezerről 2050-re 3 millió 390 ezerre, míg 2100-ra 2 millió 775 ezerre csökken Horvátország lélekszáma.¹⁶ Egyrészt a makrogazdasági mutatók javulása eredményezhetné, hogy kevesebben vállaljanak külföldön munkát, másrészt a nők számára kialakított kedvezőbb szociális és munkajogi környezet kedvezhetne a növekvő születési számoknak. Amennyiben mellőzik ezeket az intézkedéseket vagy azok nem járnak sikerrel, a hiányzó munkaerő külföldről pótlását akár a tartós, családgyesítéssel is járó bevándorlás elősegítésével is megoldhatják. Illetve, egy másik lehetőség: határozott időre kiállított munkavállalási engedélyek kiadásával, családgyesítési lehetőség nélkül biztosítani a külföldi munkavállalók számára a horvátországi elhelyezkedést.

¹⁶ NACIONAL 2022.

Gyorselemzések 2023/19

Felhasznált források:

CROATIA.EU (2022): *Demografska slika – Demográfiai körkép 2022.* március 31. Forrás: <https://croatia.eu/index.php?view=article&lang=1&id=14> (Megtekintve: 2023.05.30.)

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU (2022a): *Obavljeni konačni rezultati popisa – Nyilvánoságra hozták a 2021-es népszámlálás végső adatait 2022. szeptember 22.* Forrás: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (Megtekintve: 2023.05.30.)

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU (2022b): *Migracija stanovništva Republike Hrvatske 2021 – A Horvát Köztársaság lakosságának migrációja 2021-ben* <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030> (Megtekintve: 2023.09.18.)

GRGAS, Gordana (2023): *U Hrvatskoj više od 115.000 stranih radnika, dovode ih 424 agencije za posredovanje – Horvátországban több, mint 115 ezer külföldi dolgozót 424 ügynökség közvetít le* Forrás: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-hrvatskoj-je-vise-od-115-000-stranih-radnika-dovode-ih-424-agencije-za-posredovanje-15293929> (Megtekintve: 2023.05.30.)

HRVATSKI MEMORIJALNO DOKUMENTACIJSKI CENTAR DOMOVISNKOG RATA (2007): *1995 2007.* május 31. Forrás: <http://www.centardomovinskograta.hr/1995.html> (Megtekintve: 2023.05.30.)

HRVATIIZVANAHR.GOV.HR (2023): *Croatian emigrants in European countries and overseas and their descendants.* Republic of Croatia Central State office for Croats Abroad 2023. Forrás: <https://hrvatiizvanhr.gov.hr/croats-abroad/croatian-emigrants-in-european-countries-and-overseas-and-their-descendants/2464> . (Megtekintve: 2023.09.)

NACIONAL (2022) *Demografski trendovi i doseljavanje će promijeniti etničku strukturu Hrvatske – A demográfiai trendek és a bevándorlás megváltoztatja Horvátország etnikai összetételét* 2022. december 4. Forrás: <https://www.nacional.hr/demografski-trenovi-i-doseljavanje-ce-promijeniti-etnicku-strukturu-hrvatske/> (Megtekintve: 2023.05.30.)

REPETTI, Marion-PHILLIPSON, Christopher-CALSANTI Toni (2018): „Retirement migration in Europe: A choice for a better life?” *Social Indicators Research*. vol. 24, pp. 780-794.

ŠNIDARIĆ, Marko (2022) *Ovo je 10 najvećih hrvatskih gradova po broju stanovnika – Ez a 10 legnagyobb horvátországi város népességszám alapján* 2022. január 15. Forrás: <https://www.24sata.hr/news/ovo-je-sad-10-najvecih-gradova-u-hrvatskoj-po-broju-stanovnika-809159> (Megtekintve: 2023.05.31)

Gyorselemzések 2023/19

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155.

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

© Dobó Géza 2023

© Migrációkutató Intézet, 2023

Sorszám: 2023/19